

ЗАРУБІЖНИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Проаналізовано зарубіжний і вітчизняний досвід соціального захисту осіб із функціональними обмеженнями. Показано, як здійснюється підготовка студентів з фізичними вадами у ВНЗ в Україні та за рубежом.

Ключові слова: соціальна політика, соціальні послуги, система соціального захисту, інвалід, люди з особливими потребами.

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема соціального захисту людей з особливими потребами є особливо актуальною і потребує реформування та вдосконалення.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що Україні, як державі, яка прагне до вступу у Євросоюз, потрібно враховувати найкращий зарубіжний досвід провідних країн світу у галузі соціальної політики. Це дасть змогу розв'язати низку питань, що стосуються вирішення проблеми надання освіти, працевлаштування, інтеграції інвалідів у навколишнє середовище та реалізації своїх можливостей і здібностей [1–2].

Мета статті — висвітлення міжнародного досвіду соціального захисту людей з особливими потребами та створення сприятливих умов в українському суспільстві для належного їх функціонування та розвитку.

Завдання дослідження:

— показати досвід провідних країн світу (США, Німеччина, Франція) у розвитку системи соціального захисту людей з особливими потребами;

— проаналізувати систему соціального захисту для такої категорії осіб в Україні та за рубежом.

Цій проблемі присвячені дослідження І. Д. Беха, А. В. Мудрик, А. Й. Капської, В. І. Полтавця, В. А. Поліщук, П. М. Таланчука, І. Ф. Харламова та ін.

Слід зазначити, що в Україні ще дотепер немає єдиного, усталеного терміна стосовно назви цієї категорії осіб. У науковій літературі трапляються різні варіації цього поняття, зокрема: неповноцінні, неповносправні, діти-інваліди, люди з функціональними обмеженнями тощо.

Словник із соціальної політики та соціальної роботи [3, 182] поняття «інвалід» трактує так: «Особа зі стійким розладом функцій організму внаслідок захворювання, травми чи вродженого дефекту, що призводить до обмеження її життєдіяльності, яка потребує соціальної допомоги та захисту». В зарубіжній літературі вживають термін «люди з функціональними обмеженнями».

Розглянемо досвід роботи та надання соціальних послуг особам із функціональними обмеженнями в США.

Соціальна політика Сполучених Штатів Америки налічує вже понад сто років і базується на добре сформованій та чітко структурованій нормативній базі, яка суттєво відрізняється від української.

Система освіти у США спрямована на допомогу в навчанні та вихованні людей з обмеженими можливостями. Навчання здійснюється не

в спеціалізованих закладах (так, як в Україні), а в звичайних школах, що полегшує інтеграцію дітей у соціум.

Студенти ВНЗ отримують матеріальну допомогу з боку держави. Зокрема, держава покриває витрати на сурдоперекладачів, начитувачів, записувачів, а також транспорт та інше необхідне обладнання для навчання та пересування.

У Німеччині в багатьох університетах функціонують спеціально створені Центри по роботі зі студентами з особливими потребами. У них виявляють рівень готовності знань студентів, допомагають визначитись щодо вибору спеціальності, інформують про індивідуальні технічні засоби навчання, допомагають інтегруватись у групу та колектив.

Крім того, люди з особливими потребами у Німеччині мають право користуватися такими пільгами:

— інвалідам, які мають серйозні ураження опорно-рухового апарату (переміщаються в інвалідному візку), списують податкові витрати на транспорт;

— безкоштовний проїзд у громадському транспорті;

— якщо інвалід потребує постійного супроводу при користуванні громадським транспортом, то супроводжуючий має право безкоштовного проїзду в автобусі, поїзді та літаку на всій території Німеччини. А також особа, яка супроводить інваліда, має право на пільгову оплату при відвідуванні громадських заходів, виставок, музеїв тощо. В деяких випадках супроводжуюча особа взагалі звільняється від оплати.

Також здійснюється виплата допомоги на дітей-інвалідів. Вона виплачується навіть після досягнення 27-річного віку, якщо особа не може забезпечити себе матеріально самостійно, а інвалідність була встановлена до досягнення нею 27 років.

У національному театрі в Празі (Чехія) є спеціальна ложа, призначена для людей в інвалідних візках, а в більшості кінотеатрів людина з поганим слухом може скористатися підведеною до кожного місця мережею озвучення.

У Швеції для бажаючих здобути вищу освіту створені належні умови для навчання студентів з різними вадами фізичного розвитку. Університети оснащені спеціально обладнаними під'їзними шляхами, ліфтами з широкими дверними проходами. Аудиторії обладнані необхідною побутовою технікою — це апарати для роботи з аудіопідручниками, комп'ютерні програми для аудіообробки друкованого тексту. В університеті працює телефонна служба, де

можна отримати кваліфіковану консультацію фахівців-спеціалістів. Опікуються людьми з обмеженими функціональними можливостями місцеві ради. До їх обов'язку входить створення належних умов для нормального життя, яке передбачає працевлаштування, забезпечення житлом, спеціально пристосованим для їхніх потреб.

Для формування в молоді гуманного, толерантного ставлення до такої категорії осіб у навчальних закладах для них створені робочі місця. Таким чином, громадськість Швеції намагається показати дітям, що всі люди рівні і фізична вада не повинна стати завадою у досягненні успіху, а інваліди, своєю чергою, не ізольовані від суспільства, а активно займаються потрібною й корисною роботою.

У Шотландії соціальні послуги для людей з фізичними та розумовими вадами надаються департаментом соціальної роботи місцевої влади та волонтерськими організаціями. Їх завдання полягає в допомозі цим людям вести повноцінне життя наближено до людей та суспільства. Основною формою підтримки людей з функціональними обмеженнями є робота з ними вдома: доставлення харчів, функціонування системи сигналізації, прання. Соціальні служби надають довго- та короткотривалу опіку (на вихідні, під час відпустки).

У Франції поняття «інвалід» сприймається як «особа зі злегка пониженою здатністю адаптації».

Для осіб, що є інвалідами, яким не виповнилось ще 20 років і які навчаються в школі, існує Спеціалізована комісія по освіті, яка надає висновки щодо можливості їх навчання разом зі здоровими дітьми.

Батькам, які виховують дитину-інваліда, виплачується допомога. Якщо за дитиною доглядає стороння особа, то на це також передбачені кошти. Сума допомоги залежить від фінансового стану сім'ї.

Працевлаштуванням інвалідів займається державна служба зайнятості, також є центри зайнятості для інвалідів, які забезпечують їх спеціалізованими робочими місцями.

Загалом у Франції існує понад 1 400 спеціалізованих установ для інвалідів, де зайнято 120 тис. інвалідів. Провідним напрямком працевлаштування людей з фізичними вадами є надомна форма роботи та підприємницька діяльність.

У провідних європейських країнах понад половину з числа бажаючих працювати забезпечуються робочими місцями.

У Польщі для людей з особливими потребами створені спеціалізовані та інтегровані навчальні заклади для надання вищої та професійної освіти. Зокрема, у Підляському університеті (м. Седльце)

спеціально обладнано навчальні аудиторії для студентів із вадами зору та слуху. Основною перевагою навчального процесу є поєднання навчання з реабілітаційною програмою.

В Україні проблема навчання дітей з особливими потребами є досить актуальною. Єдиний ВНЗ, недержавної форми власності, який забезпечений всіма необхідними сучасними матеріалами для безбар'єрного пересування та навчання студентів з особливими потребами, — Університет «Україна» (м. Київ). Спеціально обладнані корпуси, навчальні аудиторії, створений електронний бібліотечний фонд та робочі місця дають змогу студентам відчувати себе повносправними особистостями.

Що стосується працевлаштування інвалідів в Україні, то слід відмітити, що далеко не всі підприємці погоджуються брати на роботу таких осіб. їм простіше сплатити штрафні санкції, аніж забезпечити робочими місцями. Для стимулювання роботодавців на державному рівні доцільно запровадити такі стимулюючі заходи, як наприклад:

- зменшити податкові витрати;
- надати грошові дотації підприємцям, в яких працюють особи з функціональними обмеженнями;
- відзначати нагородами, преміями тих роботодавців, які перевиконали нормативи, встановлені державою, і забезпечили належні умови праці;
- залучити засоби масової інформації для інформування громадськості та ін.

Таким чином, соціальна політика України, як і багатьох індустріально розвинутих країн світу, спрямована на забезпечення належних умов для повноцінного життя інвалідів, або людей з особливими потребами. Про це свідчить державна система соціального захисту, яка полягає у наданні грошової допомоги, засобів пересування та спеціально обладнаного громадського транспорту, протезуванні, орієнтації і сприйнятті інформації, пристосованого житла, стороннього догляду або опіки. На державному рівні прийнято низку законів «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», Указом Президента України затверджено заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Проте далеко не все з цього і так невеликого переліку виконується державою і є доступним для всієї категорії осіб з обмеженими функціональними можливостями.

Проведен сравнительный анализ системы социальной защиты в зарубежных странах и Украине. Показаны общие и отличительные черты подготовки студентов вузов Украине и за рубежом.

Ключевые слова: социальная политика, социальные услуги, система социальной защиты, инвалид, люди с особыми потребностями.

The author of the article analyses foreign and home experience of social defence of persons with functional restrictions. The realization of preparation of students with physical defects at higher educational establishments of Ukraine and abroad is exposed.

Key words: social politics, social services, system of social defence, invalid, persons with special needs.

Література

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: тези доповідей. — К. : Університет «Україна», 2007. — 484 с
2. Про становище інвалідів в Україні та основи державної політики щодо вирішення проблем громадян з особливими потребами: держ. доповідь. - К., 2002. - 160 с.
3. Соціальна політика і соціальна робота: Термінол.-понятійн. слов./ М. Ф. Головатий, М. Б. Панасик. - К. : МАУП, 2005. - 560 с